

LYSIMACHIA KENTİ BRONZ DEFİNESİ

MELİH ARSLAN*

Ankara'da Kültür Bakanlığı'ndan izinli özel koleksiyoner Sn. Cafer OKRAY Koleksiyonu'nda bulunan bu bronz define grubu 1997 yılı içerisinde Trakya'da bulunmuş ve aynı yıl içerisinde İstanbul Eski Eser Pazarı'nda satışa çıkartılmış olup, Ankaralı bir koleksiyonerin İstanbul'dan bu 21 adetlik grubu satın alıp, Ankara'da Cafer Okray'a satması nedeniyle bu defineden haberdar olduk. Bu defineden birkaç ay önce yine aynı kişi tarafından satın alınıp Cafer Okray Koleksiyonu'na satılmış iki sikke de bu defineden olmalıdır. Aynı yollarla Trakya'dan çıkmış iki küçük hellenistik define grubu (Posthumous Lysimachus'lar ve Yeni Stil Athena Tetradrakhmilerinden oluşmuş) ve bunların haricinde yine bu bölgeden gelen Antik Trakya Greko-Romen Şehir Sikkeleri Okray Koleksiyonu'nu zenginleştirmiştir. Bu küçük bronz defineden önce aynı yılın üçüncü ayında bu definedekilerle aynı olan bir tek Lysimachia sikkesi Sayın Okray tarafından aynı yollarla satın alınmış ve koleksiyonuna 342 numarayla kayıt edilmiştir. Bir ay sonra bir ikinci sikke daha gelmiş (Bkz. Env. 404) ve böylece define 23 adet olarak tamamlanmıştır. 342 envanter numaralı sikke definedeki çoğu sikke gibi *overstruck*'ludur. Definenin haricinde gelen diğer iki sikkenin de bu defineye dahil olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle yayınlamış olduğumuz bu definenin yine her zaman olduğu gibi dağıtılmış bir definenin parçası olduğunu anlamaktayız. Bu küçük define gruplarının yayınlanması nümizmatik bilimi için çok önemlidir. Çünkü, bir başka grubu da şans eseri bir başka meslektaşımız yayınladığında dağıtılmış olan bu tip definelerin birleştirilmeleri ve en doğru bulunuş yerine yakın lokalizasyonları yapılabilmektedir. Buna çok güzel bir örnek, Alman meslektaşım, Boehringer¹ tarafından yayınlanmış bir define grubunun, Sinop Müzesi'nde bulunan diğer parçalarının tarafımdan² yayın-

* Koleksiyonundaki bu kıymetli defineyi yayınlamamıza izin veren değerli koleksiyoner, sayın Cafer S. OKRAY'a kültür varlıklarımıza ve nümizmatik bilimine yapmış olduğu katkılardan ötürü teşekkürü bir borç biliriz.

¹ C. Boehringer, "Hellenistischer Münzchatz Aus Trapezunt 1970" Schweizerische Numismatische Rundschau, Bern ,1975.

² M. Arslan, "Ordu (Cotyora) Hoard" Coin Hoards VIII, Inv. 442., London, 1996.

lanmasıyla hem parçalanmış olan bu çok önemli define birleştirilmiş, hem de definenin bulunuş yerinin Trabzon değil, Ordu olduğu doğrulanmıştır. Gerek Sinop Müzesi'ndeki 69 adetlik Ordu Definesi'nin en büyük grubunu, gerekse Boehringer tarafından yayınlanmış Trabzon Definesi'nin en büyük grubunu, Posthumous Lysimachus Tetradrakhileri oluşturmaktadır. Ancak, Sinop Müzesi'nde kalanlar içerisinde Kapadokya Kralı Ariarathes'in unique tetradrakhisi ve Makedonya'nın Roma İdaresinde basılan ön yüzünde, Zeus başı ve arka yüzde, boğa üzerine binmiş ve iki elinde meşale tutan Artemis Taurupolos'lu çok nadir sikkenin, Küçük Asya'da bulunmuş defineler içerisinde, ilk defa burada bulunmuş olmasının önemine değinmek isterim. 1997 Eylül ayında, Berlin'de yapılan 12. Uluslararası Numizmatik Kongre'de Ordu Definesi ve Definedeki Kapadokya Kralı Ariarathes'in unique tetradrakhisiyle ilgili bir bildiri sunarak, dünya numizmatlarının dikkatini define gruplarının, dünyanın başka başka yerlerinde de olsa, yayınlanması halinde parçalanmış ve ülke dışına çıkartılmış birçok definenin aynı define olarak birleşmesinin mümkün olduğunu ve çok önemli bilimsel bulguların da böylece kaybolmadığını ispatlamış oldum³. Burada yayınlamış olduğumuz Lysimachia Şehri Bronz Definesi de yine parçalanmış bir define olup, 23 adet gibi küçük bir grup olarak gözükmesine karşılık bugüne kadar bulunmuş en büyük Lysimachia Bronz Define'sidir. Aynı zamanda bu şehrin bu tür sikkeleri üzerine hiçbir yayının yapılmamış olduğu da gözönüne alındığında Lysimachia Definesi'nin önemi ve yayını ayrı bir değer kazanmaktadır.

Definenin genel değerlendirilmesi: Okray Koleksiyonu'ndaki bu define, Türkiye Trakya'sında bugünkü Gelibolu yakınında bulunan *Lysimachia* şehrine aittir. 21 parçası define olarak toplu gelmiş ve akabinde aynı kişiden iki sikkenin de bu defineye dahil olması ile define şimdilik tamamlanmıştır. M.Ö. 309 - 220 yılları arasında darp edilmiş olan⁴ bu bronz definenin yine her zaman olduğu gibi gerçek definenin bütünü olmayıp, dağıtılmış bir parçası olduğu kanaatindeyiz.

Lysimachia definesinde en dikkati çeken hususlardan birisi definedeki sikkelerin çoğunluğu üzerinde aynı sikkenin ikinci kez darp edildiğini gösteren ve sikke teknik deyimiyle *overstruck* (eski bir sikkenin, yeni bir başka sikke için ikinci kez darp edilmesi) dediğimiz izlere rastlamış olmamızdır.

³ M. Arslan, "Un tétradrachme unique d'Ariarathe, Roi de Cappadoce, dans un trésor trouvé à Kotyora (Ordu)" Nr. 41. 8.-12 September 1997, Berlin.

⁴ Barclay V. Head, "Historia Numorum" p. 260. Oxford. 1911.

Aşağıda kataloğumuzda da görüleceği üzere, 14 adet sikke üzerinde overstruck izini kesinlikle tespit edebildik. Definedeki sikkelerin tamamının ön yüzlerinde genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı görülmektedir. Alexander III'ü sembolize eden bu genç Herakles tasvirlerinden bizim definemizde iki ayrı tip vardır. Bunlardan I.Grup olarak isimlendirdiklerimiz kataloğumuzun 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21 ve 23 numaralarında görülen, Alexander III'ün kendi dönemindeki drahmi ve tetradrahmilerinde rastlanan klasik genç Herakles betimlemesidir. II. Grup ise kataloğumuzun 6, 7, 11, 12, 20 ve 22 numaralarındaki örnekler, Herakles'in saçları daha uzun, kabarık ve havada uçuşur şekilde tasvir edilmiş halini göstermektedir.

Bu ikinci gruptaki sikkeler üzerinde Herakles'in başına giymiş olduğu aslan postu başlık üzerinde aslanın başı birinci gruptakilere göre daha farcedilir şekilde görülmektedir. Bu durum bize ikinci grup dediğimiz bu sikkeler üzerindeki genç Herakles tasvirleriyle Posthumous Alexander III ve Posthumous Lysimachus sikkelerindeki tasvirleri hatırlatmaktadır. Buna dayanarak I. gruptakiler erken ve II. grupta yer alan 6 örnek ise daha geç tarihli baskılar olmalıdır.

Erken tarihli iki overstruck'lu sikke üzerinde Syria Kralı Antiochus'un isminin yazılmış olduğunu tespit etmekteyiz. Kataloğumuzun 4 numarasında ön yüzde ve 10 numarasında ise arka yüzde *ANTIOXOY* yazısı rahatlıkla okunabilmektedir. Her iki sikkedeki Antiochus yazısının alt kısmında Yunanca iki harfin varlığı anlaşılmakta olup, overstruck'lu baskının bu kısmı yoketmesi nedeniyle iyi okunamamakla beraber bu harfin *ΒΑΣΙΛΕΩΣ* yazısından kalan *ΑΣ* veya *ΩΣ* harfleri veya Antiochus sikkesindeki bir monogram ait olabileceğini düşünmekteyiz. İki sikke üzerinde rastlamış olduğumuz Antiochus isimlerinin Syria Krallarından kaçınıcı Antiochus'a ait olabileceğini kesin olarak söyleyememekle beraber, *Antiochus I, Soter* (280-261), *Antiochus II, Theos* (261-246), *Antiochus Hierax* (246-227) ve *Antiochus III, Büyük* (223-187) isimlerinden birine ait olmasının daha kuvvetli bir ihtimal olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

Definedeki sikkelerin arka yüzlerinde sağ boşlukta, AI M şeklinde iki monogram birçok sikkede bulunmaktadır. Yine sikkelerin çoğunluğunda, genellikle arka yüzde kontrmark'lar vardır. Bu kontrmark'larda yunus balığı (Dolphin) sembolü daha sık görülmekle beraber, daha başka kontrmark ve sembollerin varlığını aşağıda katalog içerisinde belirtmekteyiz.

Lysimachia Kenti ve sikke darpları: Bu önemli şehir, Büyük İskender'in en önemli generallerinden biri olan ve Trakya Krallığı'nı kurmuş olan Lysimachus tarafından, yakıp yıkarak, yok ettiği Kardiya antik kentinin yakınında, M.Ö. 309 yılında kurulmuştur. İstmus'un "Galliopoli" (Gelibolu) Yarımadası'nın en dar yerinde bulunan konumu ile Chersonesus'un anahtarı durumuna gelmiş ve Hellespont Geçidi'ni de kontrolü altında tutmuştur. Lysimachus bu yeni kenti başkent ve Avrupa'daki para basımının ana basım yeri yapmıştır. Lysimachus'un M.Ö. 281 yılında Smyrna'nın kuzeyinde Hermos (Gediz) Vadisi'nde Suriye Kralı Seleukos'la Toroslar'a kadar elinde tutmuş olduğu Anadolu'nun egemenliği için yapılan savaşta yenilmesi ve savaş meydanında 81 yaşında öldürülmesi üzerine, Diadokhlar Savaşı sona ermiştir. Onun ölümünden sonra, kent önce Selevkoslar'ın, sonra da Mısır'da egemen olan Ptolemaioslar'ın yönetimine geçmiş ve kısa bir süre de Makedonya Kralı Antigonos Gonatas'ın geçici başşehri olmuştur. Bu sırada Antigonos Gonatas tüm Trakya'yı yağmalayıp işgal etmiş olan Galatlar'ı M.Ö. 277 yılında, Lysimachia'da yenilgiye uğratmıştı. Yunanistan ve Makedonya Lysimachia'daki bu yenilgiden sonra Galat istilâsından kurtulmuş ve muhtemelen kent bağımsız bronz para basma hakkını muhafaza etmiştir.

Kent Lysimachus döneminde (M.Ö. 309-281) gümüş sikke de basmıştır. Attika standartındaki bu oktobol'ün ön yüzünde, Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı ve arka yüzde ise, ΑΥΣΙΜΑΧΕΩΝ yazı lejandı ve Nike ayakta cepheden, çelenk ve palmye dalı tutuyordu (aynen bizim definenin bronz örneklerindeki gibi).

Bizim de burada incelemiş olduğumuz üzere kentin bronz basımları, M.Ö. 309-220 yılları arasında devam etmiştir. En çok rastlanılan ön yüz tipleri : Lysimachus başı, Genç Herakles başı, örtülü giyinmiş Demeter ve kule taşı Şehir Tychesi'nin başı, Athena başı, Aslan başı ve Hermes başı. Bu sikkelerin arka yüzlerinde ise; koşan veya yüksek bir yerde oturan aslan, aslan protomu, Trident (yıba), ayakta duran ve elinde uzun bir meşale tutan Artemis, ayakta sola, çelenk ve palmye dalı tutan Nike, mısır yapraklarından çelenk ve mısır koçanı gibi betimlemeler fazlaca görülmektedir. Arka yüzde ise daima, ΑΥΣΙΜΑΧΕΩΝ şeklinde şehrin ismi yazmaktadır⁵.

Sonuç olarak, Türkiye Trakyası'nda bulunan, Trakya Krallığı'na başkentlik yapmış olan bu önemli kentin bronz sikkeleri dünyanın en büyük

⁵ B.M.C., Thrace, s.195 ve Barclay V. Head, "Historia Numorum" Oxford, 1911. s. 260.

nümizmatik kabinelerinde ve SNG kataloglarında dahi çok az sayıdadır. Özellikle çok sayıda overstruck'lı sikkeleri birarada bulunduran bir define olarak bulunmuş olması, bu yayını gerçekleştiren bizleri fazlasıyla sevindirmiştir.

KATALOG

M.Ö. 309 - 220

Ön Yüz : Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa. (overstruck ve kontrmark'lar var.)

Arka Yüz : ΑΥΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ. Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı taşıyor; monogramlar , overstruck ve kontrmarklar var.

1- **Ö.Y. :** Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa. (Alaxander III tipi gibi)

A.Y. : ΑΥΣΙΜ[A / ΧΕ]ΩΝ. Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı tutuyor. Sağ boşlukta monogram, A ve M ? . Env.No.: 367 ; Ağr.: 4.06 ; Çap:18mm. ; Yön: 12 Referans: Lindgren III, no. 80.

2- **Ö.Y. :** 1 nolu gibi.

A.Y. : ΑΥΣΙΜΑ / ΧΕΩ[N]. Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı tutuyor. Env.No. : 368 ; Ağr. : 3.45 gr. ; Çap : 17.2 mm. ; Yön : 12 Referans : Lindgren III, 80.

3- **Ö.Y. :** 1 nolu gibi.

A.Y. : ΑΥΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ. Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı tutuyor. Monogramlar; A ve ?. Env.No. : 369 ; Ağr. : 4.26 gr. ; Çap : 18 mm. ; Yön : 12 Referans : SNG Fitzwilliam (Mc Clean), 4161.

4- **Ö.Y. :** 1 nolu gibi, fakat Herakles'in çenesinin altında belki kontrmark , belkide overstruck izi ve ilk sikkeden kalan [A]NTIOXO[Y] yazısı okunmaktadır.

A.Y.: ΑΥ[ΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ]. Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı tutuyor. Monogramlar; var fakat iyi okunamıyor. Env.No. 370 ; Ağr. : 4.27 gr. ; Çap : 16.5 mm. ; Yön : 12 Referans : Lindgren III, 80.

5- **Ö.Y. :** 1 nolu gibi.

A.Y. : ΑΥΣΙΜ[A / ΧΩΝ]. Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı tutuyor. Monogram, ?. Env.No. : 371 ; Ağr. : 3.98 gr. ; Çap : 16.5 mm. ; Yön : 12 Ref. : Lindgren III, 80.

- 6- **Ö.Y.** : Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa. Overstruck'lu ilk sikkeden iz var.
A.Y. : ΛΥΣΙ[MA / ΧΕΩΝ]. Nike ayakta sola. Overstruck ve sağda monogram, M ve ΔΙ. Env.No. : 372 ; Ağr. : 4.06 gr. ; Çap : 18.8 mm. ; Yön : 12 Referans : Lindgren II, 872'ye benzer.
- 7- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Overstruck var.
A.Y. : [ΛΥΣΙ]MA[/ ΧΕΩΝ]. Nike ayakta sola. Overstruck var ve solda kontrmark; yunus balığı ve ilk sikkeden kalan bir gemi çıkışı izi. Env.No. : 373 ; Ağr. : 3.46 gr. ; Çap : 16.5 mm. ; Yön : 6 Referans : Lindgren III, 79.
- 8- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Overstruck var ve alt kenarda gemi çıkışı ?.
A.Y. : [ΛΥΣΙ]M[A] / ΧΕΩΝ. Nike ayakta sola. Monogramlar, ΑΙ ve Μ. altta; kontrmark, yunus balığı. Env.No. : 374 ; Ağr. : 3.75 gr. ; Çap : 18.5 mm. ; Yön : 12 Referans : SNG Fitzwilliam, 4161.
- 9- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Sağ kenarda overstruck izi farkediliyor.
A.Y. : ΛΥΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ . Nike ayakta sola. Monogramlar; ΑΙ ve Μ ? Env.No. : 375 ; Ağr. : 3.71 gr. ; Çap : 17.5 mm. ; Yön : 12 Referans : Lindgren II, 872 benzer.
- 10- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Overstruck var. (Not. üst üste iki baş görülüyor.)
A.Y. : [Λ]ΥΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ. Not. Nike'nin belden yukarı kısmı overstruck veya kontrmark vurulmuş olup, bu kontrmark içerisinde Suriye Kralı Antiochos'un ismi, ANTIOXOY şeklinde çok iyi bir şekilde okunabilmektedir. Env.No. : 376 ; Ağr. : 3.58 gr. ; Çap : 18 mm. ; Yön : 12 Referans : ?
- 11- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Overstruck'lu olan bu ön yüz bir önceki sikkenin arka yüzü olarak basılmıştır.
A.Y. : [ΛΥΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ]. Nike ayakta sola. Overstrucklu olan bu arka yüz, ilk sikkede ön yüz olarak basılmıştır. Çünkü, Zeus veya Poseidon'a benzer bir baş sağa dönük olarak çok iyi bir şekilde görülmektedir. Monogramlar; ΑΙ ve Μ. Env.No. : 377 ; Ağr. : 4.30 gr. ; Çap : 18.3 mm. ; Yön : 12 Referans : ?

- 12- **Ö.Y.** : Genç Herakles'in iki başı sağa ve yukarı doğru (overstruck) görülmektedir.
A.Y. : [ΛΥΣΙΜ]Α / ΧΕΩΝ. Nike ayakta sola. Monogramlar ?. Solda kontrmark, yunus balığı ve onun altında ilk sikkeden kalan bir gemi çapa'sı izi. Env.No. 378 ; Ağr.: 3.99 gr. ; Çap : 16.5 mm. ; Yön : 12 Referanslar : ?
- 13- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa.
A.Y. : [ΛΥΣΙΜΑ] / ΧΕΩΝ. Nike ayakta sola. Monogram, M. Env.No. : 379 ; Ağr. : 3.28 gr. ; Çap : 19 mm. ; Yön : 9 Referans : ?
- 14- **Ö.Y.** : Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa.
A.Y. : ΛΥΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ. Nike ayakta sola. Sol kenarda overstruck izi. Env.No. : 380 ; Ağr. : 4.10 gr. ; Çap :15 mm. ; Yön : 12 Referans : Lindgren II, 872 benzer.
- 15- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. İki ön yüz baskısı var.
A.Y. : [ΛΥΣΙΜΑ] / ΧΕΩΝ. Nike sola yürüyor. Sağda monogramlar; AI ve M. Env.No. : 381 ; Ağr. : 4.94 gr. ; Çap : 17 mm. ; Yön : 12 Referans: SNG Fitzwilliam (Mc Clean), 4161.
- 16- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Sağ kenarda overstruck izi görülüyor.
A.Y. : ΛΥΣΙΜΑ / ΧΕΩ[N]. Nike ayakta sola. Env.No. : 382 ; Ağr. : 3.55 gr. ; Çap : 17 mm. : Yön : 12 Referans : B.M.C. Thrace, no. 4-6.
- 17- **Ö.Y.** : Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa.
A.Y. : [ΛΥΣΙΜΑ / ΧΕΩΝ]. Nike ayakta sola. Sağda monogramlar; ? Env.No. : 383 ; Ağr. : 4.24 gr. : Çap : 16.8 gr. ; Yön : 6 Referans : B.M.C. Thrace, no. 4-6.
- 18- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Sağ kenarda overstruck izi var.
A.Y. : ΛΥΣΙΜΑ / ΧΕ[ΩΝ]. Nike ayakta sola. Üst kenarda overstruck izi görülüyor. Env.No. : 384 ; Ağr. : 3.84 gr. ; Çap : 18.5 mm. : Yön : 12 Referans : Lindgren II, 872 benzer.
- 19- **Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Üst kenarda overstruck var.
A.Y. : ΛΥ[ΣΙ]ΜΑ / [ΧΕΩΝ]. Nike ayakta sola. Overstrucklu ve monogramlar; ? Env.No. : 385 ; Ağr. : 3.65 gr. ; Çap : 18.5 mm. ; Yön : 12 Referans : B.M.C. Thrace, no. 4-6 ve Lindgren II, 872 benzer.

- 20- Ö.Y.** : Genç Herakles başı sağa. Sağ kenarda overstruck izi.
A.Y. : [ΛΥΣΙ]MA / [XEΩN]. Nike ayakta sola. Sağ ve sol kenarlarda overstruck izleri. Env.No. : 386 ; Ağr. : 3.52 gr. ; Çap : 18 mm. ; Yön : 12 Referans : Lindgren II, 872 benzer.
- 21- Ö.Y.** : Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa. Overstruck var.
A.Y. : [.....] Toprak patina nedeniyle lejand okunmuyor. Nike ayakta sola. Sol kenarda kontrmark içerisinde; istakoz veya karides'e benzeyen bir deniz böceği. Env.No. : 387 ; Ağr. : 3.61 gr. ; Çap : 17 mm. ; Yön : 12 Referans . ?
- Define harici gelen fakat defineye dahil olduğumu düşündüğümüz iki sikke:*
- 22- Ö.Y.** : Sakallı Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa. Bu sikke üzerinde sağ kenarda overstruck izi ve Herakles'in yanağı üzerinde kontrmark olarak yunus balığı vurulmuştur. Çok tipik olan Herakles'in başındaki postun üzerindeki aslan başı daha çok medüza başına benzemektedir.
A.Y. : ΛΥΣΙ[MA / XEΩN]. Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı tutuyor. Sağda monogramlar ; M ve AI. Env.No. : 342 ; Ağr. : 3.79 gr. ; Çap : 18.7 mm. ; Yön : 12 ; Ref. : SNG Fitzwilliam , 4161.
- 23- Ö.Y.** : Genç Herakles'in aslan postu başlıklı başı sağa.
A.Y. : ΛΥΣΙMA / XEΩN . Nike ayakta sola, çelenk ve palmiye dalı tutuyor. Sol boşlukta monogram, M. Env.No. : 404 ; Ağr. 5.04 gr. ; Çap : 18 mm. ; Yön : 12 Referans : B.M.C. Thrace, no. 4-6.